
Jarosław Poteraj

Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

Systemy emerytalne w Europie. Przypadek Grecji¹

Streszczenie

Artykuł o systemie emerytalnym Grecji przedstawia jego rozwój historyczny i stan obecny oraz wyzwania i przewidywane zmiany. Celem badawczym autora jest prezentacja historycznych i aktualnych rozwiązań w systemie emerytalnym Grecji w celu odnalezienia w tym systemie pomysłów, które warto wykorzystywać w międzynarodowych porównaniach. W podsumowaniu wskazano na funkcjonowanie Aktuariusza Krajowego, jako elementu wyróżniającego grecki system emerytalny na tle innych państw.

Wprowadzenie

Globalizacja, rozwój komunikacji oraz telekomunikacji, rozwiązania informatyczne i swoboda terytorialnego przemieszczania się w przestrzeni europejskiej powodują coraz większe zainteresowanie możliwościami osiągania dochodów osobistych w innych krajach niż kraj urodzenia. To z kolei może być związane z uczestnictwem podmiotu ekonomicznego w systemach emerytalnych obcych państw, które podlegają ciągłym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przyczyn demograficznych, ale także ekonomicznych. Unia Europejska (UE), dominująca współcześnie na mapie Europy, przewiduje funkcjonowanie w zakresie emerytur metody otwartej koordynacji, a zatem nie narzuca w tym obszarze jedynie słusznego rozwiązania. W państwach, które nie przystąpiły do UE, rozwiązania emerytalne jeszcze bardziej nacechowane są indywidualizacją. Stąd

¹ Artykuł jest drugim z serii, poświęconym systemom emerytalnym w wybranych krajach Europy. Poprzedni ukazał się w nr 2/2007 *Współczesnej Ekonomii* i dotyczył Belgii.

duża różnorodność systemów emerytalnych i niewielka o nich wiedza, nawet w kręgach specjalistów.

Analiza różnorodnych rozwiązań emerytalnych w poszczególnych państwach UE prowadzi w konsekwencji do wyboru najlepszych rozwiązań systemowych. Zatem celem badawczym artykułu jest prezentacja historycznych i aktualnych rozwiązań w celu odnalezienia w tak różnorodnych systemach pomysłów, które warto wykorzystywać w tworzeniu jak najlepszych wzorców.

1. Ogólna informacja o analizowanym kraju

Republika Grecka jest państwem położonym w południowo-wschodniej Europie, nad Morzem Śródziemnym. Obejmuje południową część Półwyspu Bałkańskiego oraz Wyspy Jońskie, Kretę i archipelagi wysp: Sporady Południowe, Sporady Północne i Cyklady. Składa się z 9 regionów, obejmujących 54 departamenty (Wielka Encyklopedia PWN, 2002: 410 i nast.). Jednostką monetarną jest euro. Językiem urzędowym jest grecki. W lipcu 2007 r. Grecję zamieszkiwało 10 706 290 osób² z następującą strukturą wiekową populacji: 0–14 lat – 14,3%, 15–64 lat – 66,7%, 65 lat i więcej – 19,0%. Przeciętna długość życia wynosiła ogółem 79,38 lat, w tym mężczyzn – 76,85 lat, a kobiet – 82,06 lata. Największą grupą etniczną byli Grecy, stanowiący 93% populacji. Największą grupę wyznaniową stanowili prawosławni, których było 98%. Natomiast 1,3% ludności stanowili wyznawcy islamu. Zgodnie z konstytucją z 1975 r. głową państwa jest prezydent, a rządem kieruje premier. Produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca w 2006 r. szacowany był na 24 100 USD, a stopa wzrostu PKB na 4,2%. Stopa bezrobocia wyniosła 9,2%. Dług publiczny stanowił 104,6% PKB. Bilans płatniczy zamknął się w 2006 r. deficytem w kwocie 21,37 mld USD.

Ziemie współczesnej Grecji³ zamieszkałe były od czasów prahistorycznych. W starożytności na ziemiach tych rozwijała się kolejno cywilizacja minojska i mykeńska, następnie wystąpiły: okres tzw. Wieków Ciemnych i okres geometryczny. Około 750 r. p.n.e. pojawiło się pismo alfabetyczne, a zdarzenie to uznane jest za początek epoki archaicznej. Po niej pojawiały się kolejno epoki klasyczna i hellenistyczna, związane z podbojami wojennymi oraz rozwojem handlu. Następnie trwało na ziemiach greckich panowanie starożytnego Rzymu, okres bizantyjski i okres cesarstwa łacińskiego. Dzieje nowożytne rozpoczynają się od 1453 r., kiedy to sułtan turecki Mehmed II zdobył Konstantynopol. Do 1460 r. Turcy opanowali wszystkie ziemie greckie z wyjątkiem Krety i Wysp Jońskich, które pozostawały pod władzą Wenecjan. Kretę Turcy opanowali w 1669 r., a Wyspy Jońskie w 1815 r. przeszły pod kontrolę Wielkiej Brytanii. W latach domina-

² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, dostęp dnia 11 września 2007.

³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, dostęp dnia 11 września 2007 oraz *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2002, s. 418–420.

cji tureckiej grecki kościół prawosławny był ostoją tożsamości narodowej Greków. W latach 1821–1829 trwało narodowe powstanie greckie, w wyniku którego w 1829 r., po dodatkowo przegranej przez Turków wojnie z prawosławną Rosją, Turcy zgodzili się na autonomię Greków w ramach imperium osmańskiego. W 1830 r. proklamowano niepodległość okrojonej terytorialnie Grecji jako monarchii, uznaną przez Turków w 1832 r. W roku 1843 ogłoszono konstytucję, wprowadzającą dwuizbowy parlament. W 1864 r. Grecja odzyskała od Wielkiej Brytanii Wyspy Jońskie. Liberalna konstytucja z 1911 r. przyznała mieszkańcom więcej swobód obywatelskich. W wyniku wojen bałkańskich z lat 1912–1913 Grecja odzyskała Epir, część Macedonii, Kretę i większość wysp Morza Egejskiego. Uczestnictwo Grecji w I wojnie światowej rozpoczęło się dopiero w 1917 r., kiedy opowiedziała się ona po stronie Ententy. Nastroje republikańskie w latach dwudziestych XX wieku doprowadziły do opuszczenia kraju w 1923 r. przez króla Jerzego II bez formalnej abdykacji, a w 1924 r. został on zdetronizowany przez Zgromadzenie Narodowe, które proklamowało republikę. Seria puczków wojskowych w kolejnych latach doprowadziła do przywrócenia monarchii w 1935 r. i powrotu do kraju Jerzego II. W II wojnie światowej Grecja ogłosiła neutralność, ale w 1940 r. została zaatakowana przez Włochy. Grecy obronili się od napaści włoskiej, ale w 1941 r. kraj najechały wojska niemieckie. Król i rząd udali się na emigrację do Egiptu. Powstałe w okresie okupacji ruchy partyzanckie doprowadziły w 1944 r. do wyzwolenia 2/3 kraju i powołania w władz tymczasowych. W tym samym czasie, w Egipcie, powstał Rząd Jedności Narodowej, który w październiku 1944 r. wraz z lądowaniem w Grecji oddziałów brytyjskich przybył do kraju. Bezpośrednio po lądowaniu Brytyjczyków, zażądali oni rozbrojenia oddziałów partyzanckich, co spowodowało walki wewnętrzne, zakończone dopiero w 1945 r. W wyniku przeprowadzonego w 1946 r. referendum została utrzymana monarchia. W tym samym roku rozpoczęła się krwawa wojna domowa partyzantów komunistycznych z północy, zorganizowanych w tzw. Armię Demokratyczną, z legalną władzą. Trwała ona do końca 1949 r. i zakończyła się porażką komunistów. W 1952 r. uchwalono nową konstytucję i Grecja wstąpiła do NATO. W 1960 r. Grecja wyraziła zgodę na uzyskanie niepodległości przez Cypr, gdzie zamieszkiwała większość greckojęzyczna. W 1967 r. w wyniku zamachu stanu do władzy doszła grupa oficerów, ustanawiając tzw. „rządy junty czarnych pułkowników”. W 1973 r. proklamowano powstanie republiki i zniesiono stan wyjątkowy. Po nieudanej interwencji na Cyprze władza czarnych pułkowników upadła i powołany został rząd cywilny. W 1974 r. Grecja wystąpiła z NATO, na znak protestu przeciw zajęciu części Cypru przez Turcję – członka NATO. Nowy rząd przywrócił konstytucję z 1952 r., oznaczającą restytucję monarchii. Jednakże w referendum z grudnia 1974 r. większość zdobyli zwolennicy republiki. W 1975 r. powstała nowa konstytucja, ustanawiająca republikę. W 1980 r. Grecja powróciła do NATO, a w 1981 stała się członkiem Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. W 2001 r. Grecja przystąpiła do Unii Gospodarczo-Walutowej.

2. Rozwój historyczny systemu emerytalnego w Grecji

W 1861 r. pojawił się w Grecji pierwszy fundusz ubezpieczenia społecznego, obejmujący urzędników państwowych i osoby pracujące w trudnych warunkach (Triantafyllou, 2007: 109), w tym weteranów wojennych – oficerów armii lądowej i marynarki wojennej. W 1882 r. powstał Fundusz Ubezpieczeniowy Górników (Fuduli, 1997). W 1914 r. powstało pierwsze prawo o ubezpieczeniach wypadkowych (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 131). Regulacja prawna z 1922 r. określiła ubezpieczenia społeczne jako obszar odpowiedzialności państwa (Triantafyllou, 2007: 110) i w tym samym roku powstało pierwsze prawo, dotyczące ubezpieczenia zdrowotnego (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 130). W 1925 r. powstał pierwszy fundusz emerytalny dla osób samozatrudniających się (Fuduli, 1997).

Początki greckiego systemu emerytalnego sięgają 1934 r., kiedy to powstała pierwsza ustawa o ubezpieczeniach emerytalnych (Owczarek, 2004: 133). W 1937 r. w Atenach, Pireusie i Salonikach rozpoczął działalność Instytut Ubezpieczeń Społecznych (IKA), będący główną instytucją w zakresie ubezpieczeń społecznych w Grecji. Od 1945 r. zakładane były różne branżowe fundusze emerytalne o charakterze uzupełniającym (Fuduli, 1997). W 1951 r. wprowadzono nowe prawo o ubezpieczeniach społecznych, które w zakresie emerytur znacznie rozszerzyło zakres ubezpieczonych grup zawodowych, wprowadziło nową formułę obliczania emerytur, faworyzującą osoby o niskich zarobkach, oraz wprowadziło mechanizm indeksowania emerytur względem inflacji (Triantafyllou, 2007: 110), a działalność IKA rozszerzono na cały kraj (Fuduli, 1997). Wtedy także wprowadzono pojęcie emerytury minimalnej i zasadę opłacania składek emerytalnych przez państwo. W 1954 r. pojawiła się pierwsza regulacja prawna w zakresie bezrobocia, a w 1958 r. w zakresie zasiłków rodzinnych (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 133). W 1961 r. powstał system emerytalny dla rolników zarządzany przez Agencję Ubezpieczenia Rolników (OGA)⁴. System ten finansowany był ze składek uczestników oraz z podatków i ceł – 10% ściągniętego podatku dochodowego od osób fizycznych, 15% podatku od firm oraz wpływy z ceł na papierosy i wyroby luksusowe (Triantafyllou, 2007: 110). W 1979 r. wydano regulacje prawne o funkcjonowaniu Uzupełniającego Funduszu Ubezpieczeniowego Pracowników Najemnych (TEAM). W 1981 r. wprowadzono prawo o specjalnych emeryturach bezskładowych (Owczarek, 2004: 133). W 1982 r. podwyższono wartość emerytur wypłacanych przez schematy dla rolników z OGA (The Greek National Strategy Report on Pension, 2005: 12) oraz dla innych osób samozatrudniających się: rzemieślników (instytucja TECE), właścicieli sklepów (instytucja TAE) i kierowców (instytucja TSA). Ponadto w 1982 r. wprowadzono emeryturę dla osób w wieku powyżej 70 lat, które nie miały żadnych źródeł utrzymania (Triantafyllou, 2007: 124). Od 1 lutego 1983 r. rozpoczęła działanie uzupełniająca warstwa systemu publicznego w po-

⁴ <http://www.oga.gr/> dostęp z dnia 16 września 2007.

staci instytucji TEAM.⁵ W tym samym roku znowelizowano prawo o ubezpieczeniu zdrowotnym (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 130). W 1985 r. wprowadzono zasiłki dla bezrobotnych (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 133). W 1987 r. wprowadzono warstwę uzupełniającą w ubezpieczeniu emerytalnym rolników (Triantafillou, 2007: 124).

W 1990 r. miał miejsce poważny kryzys systemu zabezpieczenia społecznego (Owczarek, 2004: 134), w wyniku którego dokonano parametrycznych reform systemowych. Polegały one na następujących zmianach (Triantafillou, 2007: 119):

- 1) podwyższeniu wieku emerytalnego do 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet,
- 2) podwyższeniu minimalnego okresu zbierania składek emerytalnych,
- 3) wydłużeniu okresu branego pod uwagę przy naliczaniu emerytury z 2 do 5 lat,
- 4) podwyższeniu pułapu dochodów do naliczania składek emerytalnych,
- 5) wprowadzeniu redukcji wielkości emerytury przy wcześniejszym przejściu na emeryturę,
- 6) wprowadzeniu składki emerytalnej dla urzędników państwowych,
- 7) ustaleniu wieku emerytalnego urzędników państwowych na poziomie 60 lat dla mężczyzn i 58 lat dla kobiet,
- 8) zniesieniu specjalnych funduszy emerytalnych w bankowości, telekomunikacji, energetyce i transporcie publicznym.

Reforma z 1992 r. podzieliła uczestników systemu na dwie grupy – ubezpieczonych przed 1 stycznia 1993 r. i wchodzących do systemu po tej dacie. Wiek emerytalny dla pierwszej grupy określono na poziomie 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet, a w przypadku drugiej grupy ujednolicono dla obojgu płci na poziomie 65 lat. Ponadto zwiększono wielkość składki urzędników państwowych oraz osób samozatrudniających się, wprowadzono stopę zastąpienia na poziomie 60% w warstwie bazowej oraz 20% w warstwie uzupełniającej i wykluczono specjalne bonusy z kalkulacji emerytur (Triantafillou, 2007: 120). W 1996 r. wprowadzono dodatek emerytalny o skrócie EKAS (Owczarek, 2004: 134). W 1997 r. OGA stała się instytucją państwową, bez dotychczasowej autonomii (Fuduli, 1997). W 1998 r. w przypadku pierwszej grupy (ubezpieczonych przed 1 stycznia 1993 r.) składka ubezpieczenia emerytalnego wynosiła 20%, z czego 13,33% płacił pracownik, a 6,67% pracodawca, a w przypadku drugiej grupy (ubezpieczonych od 1 stycznia 1993 r.) składka wynosiła 30%, z czego 13,33% płacił pracownik, a 6,67% pracodawca, a 10,00% państwo (Owczarek, 2004: 137). W 1998 r. zmianie uległy zasady funkcjonowania OGA.⁶ W 1999 r. ostatecznie podniesiono wiek emerytalny kobiet do 65 lat (Triantafillou, 2007: 120) oraz włączono kilkanaście instytucji emerytalnych osób samozatrudniających się do TEVE. Od tej pory osoby samozatrudniające się odprowadzały składki emerytalne do jednej

⁵ <http://www.ika.gr/en/english.doc> dostęp z 16 września 2007.

⁶ <http://www.oga.gr/> dostęp z dnia 16 września 2007.

z trzech instytucji: TEVE, TAE lub TAS. W 2001 r. funkcjonowało 170 funduszy emerytalnych, z czego 63 dostarczały emeryturę bazową i dodatkową (Triantafillou, 2007: 112).

Reforma z 2002 r. ustanowiła instytucję Aktuariusza Krajowego (Owczarek, 2004: 148), umożliwiła funkcjonowanie dobrowolnych zakładowych programów emerytalnych, zarządzanych przez partnerów społecznych, stanowiących w Grecji tzw. II filar systemu emerytalnego (Triantafillou, 2007: 113). Ponadto wiek emerytalny określono na poziomie 65 lat dla wszystkich funduszy, a wymagany do uzyskania pełnej emerytury okres opłacania składek emerytalnych zwiększono z 35 do 40 lat. Wydłużono także okres brany pod uwagę przy naliczaniu emerytury z 5 do 10 lat (Triantafillou, 2007: 121). W 2002 r. wydatki na publiczne emerytury stanowiły 12% PKB (Holzmann, MacKellar, Rutkowski, 2003: 31). Wtedy to IKA obsługiwała 33,96% emerytów, OGA – 46,25%, a TEVE – 5,79% (Triantafillou, 2007: 111). Od 1 stycznia 2005 r. emerytura naliczana jest na podstawie zarobków z pięciu najlepszych lat z ostatniej dekady (The Greek National Strategy Report on Pension, 2005: 11), a dotychczasowy TEAM zmienił nazwę na ETAM. W lipcu 2005 r., w miejsce dotychczasowych 11 programów emerytalnych powstał wspólny system emerytalny dla sektora bankowego (Greek Parliament Passes New Bank Pension Funds Law, 2005). Od początku 2007 r. rozpoczęła działalność nowa formuła emerytalna dla osób samozatrudniających się o skrócie OAEE⁷, która zastąpiła dotychczas działające TEVE, TAE i TAS.

3. Obecny system emerytalny w Grecji. Stan na 1 września 2007 roku

Grecki system emerytalny składa się z trzech filarów (Owczarek, 2004: 135):

- 1) publicznego obowiązkowego systemu emerytalnego,
- 2) dobrowolnych zakładowych programów emerytalnych,
- 3) dobrowolnych indywidualnych planów emerytalnych.

Publiczny obowiązkowy system emerytalny składa się z dwóch warstw: bazowej oraz uzupełniającej. **Warstwa bazowa** funkcjonuje w formule *pay-as-you-go*, a wysokość emerytury obliczana jest według zasady zdefiniowanego świadczenia (ang. *defined benefit* DB). Istnieje wiele funduszy funkcjonujących w ramach tego systemu. Największą instytucją w tym obszarze jest IKA, która prowadzi plany emerytalne dla większości pracowników sektora prywatnego. Obok niej osobne plany emerytalne mają niektóre grupy zawodowe (Owczarek, 2004: 136): wybranych pracowników sektora prywatnego (np. pracownicy sektora bankowego czy dziennikarze), zatrudnionych w sektorze państwowym i grupy traktowane na równi z nimi (np. pracownicy służby cywilnej czy pracownicy przedsiębiorstw państwowych), osób samozatrudniających się (OAEE – tutaj

⁷ <http://www.go-online.gr/training/enot2/kef4/math2/html/3-3-2.html?PHPSESSID=a0ff3a-388e308d15> dostęp z dnia 16 września 2007.

plan standardowy obejmuje rzemieślników, kupców oraz osoby handlujące i naprawiające samochody), marynarzy i rolników (OGA). Źródła finansowania IKA to składki (78,3%), podatki socjalne (13,74%), składka opłacana przez państwo (4,5%), aktywa systemu (0,5%) oraz inne źródła (2,93%) (Triantafillou, 2007: 112). Składka emerytalna wynosi 30% wynagrodzenia brutto, z czego pracodawca opłaca 13,33%, pracownik 6,67%, a państwo 10,0% (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 127). Minimalny okres składkowy wynosi 4500 dni pracy,⁸ a okres wymagany do otrzymania pełnej emerytury 11 100 dni pracy (Whitehouse, 2007: 77). W systemie nie ma minimalnego poziomu wynagrodzenia, do którego nie opłaca się składek emerytalnych, ale istnieje poziom maksymalny.⁹ Wiek emerytalny dla osób, które przystąpiły do systemu przed 1 stycznia 1993 r., określony jest na poziomie 65 lat dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet, a w przypadku osób przystępujących do systemu od tej daty jest ujednolicony dla obojgu płci na poziomie 65 lat (Owczarek, 2004: 139). Możliwe jest wcześniejsze przechodzenie na emeryturę: dla osób, które przystąpiły do systemu przed 1 stycznia 1993 r., w wieku od 53 do 57 lat dla kobiet i w wieku od 53 do 62 lat dla mężczyzn, a dla osób przystępujących do systemu od tej daty w wieku 60 lat niezależnie od płci. Szczegółowy wiek wcześniejszego przejścia na emeryturę zależy od stażu w systemie oraz innych czynników.¹⁰ Dodatkowo taka wcześniejsza emerytura może być w pełnej lub obniżonej wysokości. Wartość emerytury zależy od wysokości zarobków oraz od liczby lat składkowych. Dla osób, które weszły na rynek pracy po 1 stycznia 1993 r., emerytura wynosi 2% za każdy rok pracy, ale nie więcej niż 35 lat, od przeciętnej zarobków z pięciu ostatnich lat pracy przed emeryturą (Whitehouse, 2007: 77). W systemie istnieje emerytura minimalna oraz emerytura maksymalna.¹¹ Emerytury są wypłacane 14 razy w roku – dwie bonusowe płatności wypłacane są w różnych terminach w roku (Whitehouse, 2007: 77). Osoby o niskim dochodzie, których dochód roczny nie przekroczył 7452,32 EUR, otrzymują dodatek emerytalny EKAS w wysokości od 48,79 EUR do 195,15 EUR miesięcznie.¹² Wypłacane emerytury podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych na zasadach ogólnych. Emeryci nie płacą jednak składek na ubezpieczenia społeczne (Whitehouse, 2007: 78).

Warstwa uzupełniająca obsługiwana przez ETAM obejmuje wszystkich pracowników podlegających IKA, którzy nie uczestniczą w innym programie dodatkowym. Warstwa ta jest w pełni obowiązkowa (Triantafillou, 2007: 112). Zakłada się, że powinna ona stanowić 20% dochodów emeryta (Whitehouse, 2007: 77). Składka na ETAM wynosi 6% wynagrodzenia i jest w równych częściach fi-

⁸ <http://www.ika.gr/en/english.doc> dostęp z dnia 16 września 2007 r.

⁹ W 2006 r. dla osób, które weszły do systemu od 1 stycznia 1993 r., wynosił on 68 337,92 EUR rocznie (Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006: 127).

¹⁰ Szczegółowo zasady te opisane są w pracy: Owczarek, 2004: 140.

¹¹ W 2002 r. minimalna emerytura wynosiła 377 EUR, a maksymalna 2144 EUR miesięcznie (Whitehouse, 2007: 77).

¹² <http://www.ika.gr/gr/infopages/asf/pensions/ekas.cfm> dostęp z dnia 16 września 2007 r.

nansowana przez pracodawcę i pracownika (Triantafillou, 2007: 116). Jednocześnie funkcjonuje kilkanaście innych funduszy emerytalnych w warstwie uzupełniającej (Triantafillou, 2007: 112).

Dobrowolne zakładowe programy emerytalne organizowane są przez pracodawców i są w pełni fakultatywne. Programy mogą być prowadzone na zasadzie repartycyjnej lub kapitałowej, w zależności od wyboru dokonanego przez pracodawcę. W większości programów składki są opłacane wyłącznie przez pracodawców. Zyski kapitałowe ze środków emerytalnych są zwolnione od podatku dochodowego. Natomiast wypłacane emerytury opodatkowane są na zasadach ogólnych. Do zakładowych programów emerytalnych w 2003 r. należało jedynie 5% osób aktywnych zawodowo (Owczarek, 2004: 138).

Dobrowolne indywidualne plany emerytalne realizowane są w postaci przystąpienia do programu emerytalnego, oferowanego przez zakład ubezpieczeń na życie. Świadczenia realizowane są najczęściej w postaci wypłaty jednorazowej. Sporadycznie oferowane są wypłaty dożywotnie (Owczarek, 2004: 138).

4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym Grecji

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny Grecji, jest odbudowanie zaufania do publicznych systemów zabezpieczenia społecznego po kryzysie z 1990 r. (Owczarek, 2004: 145). Innym istotnym elementem wpływającym na system emerytalny jest starzenie się społeczeństwa. Wynika ono z dwóch przyczyn: po pierwsze ze zmniejszającej się liczby urodzeń, a po drugie z wzrastającej długości życia (The Greek National Strategy Report on Pension, 2005: 8). Przewiduje się, że w 2035 r. przede wszystkim z tego powodu wydatki na publiczne emerytury zwiększą się do poziomu 25% PKB (Holzmann, MacKellar, Rutkowski, 2003: 31). Kolejnym problemem jest duża fragmentaryzacja i brak jednolitości rozwiązań emerytalnych, co skutkuje otrzymywaniem drastycznie różnych świadczeń przy opłacaniu składki w takiej samej wysokości. Szeroka gama przywilejów emerytalnych jest kolejnym problemem, z którym Grecy będą musieli zmierzyć się w przyszłości. Płynności systemu emerytalnego nie sprzyja także wysoki poziom bezrobocia, szczególnie wśród kobiet (The Greek National Strategy Report on Pension, 2005: 8).

Zakończenie

Przedstawiony w artykule rozwój historyczny, stan aktualny i perspektywy zmian systemu emerytalnego Grecji pozwalają sformułować następujące wnioski:

1. System emerytalny w Grecji charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem instytucjonalnym, funkcjonowaniem „starych” i „nowych” emerytur oraz brakiem zainteresowania rozwiązaniami kapitałowymi.

2. Prawie cała populacja ludzi starszych jest objęta publicznym systemem emerytalnym (Pensions, 2007), co w funkcjonującym rozwiązaniu *pay-as-you-go*, finansowanym w części z podatków, skutkuje dużymi obciążeniami dla budżetu, szczególnie w sytuacji zmniejszającej się liczby osób pracujących zawodowo. Stan systemu emerytalnego w Grecji powszechnie uważany jest za niemożliwy do utrzymania w dłuższej perspektywie.¹³
3. Reforma z 2002 r. miała ograniczony zakres, mimo że stanowiła ważny element, ale jedynie parametrycznych zmian (Synthesis Report on Adequate and Sustainable Pensions. Annex. Country Summaries, 2006: 35). Kolejne systemowe zmiany w zakresie systemu emerytalnego w wielu komentarzach medialnych (Greek Prime Minister Vows to Proceed with Reforms if Re-elected, 2007; Ferliel, 2007) traktowane są jako najważniejsze zadanie dla rządu tworzonego po przyspieszonych wyborach parlamentarnych z września 2007 r.
4. Spośród ciekawych rozwiązań w greckim systemie emerytalnym można w porównaniach międzynarodowych wskazać istnienie instytucji Aktuariusza Krajowego.

Bibliografia

- Ferliel A., *Greece Election Winner Faces Tests Privatization Effort, Pension Reform Loom On Economic Agenda*, dostęp pod adresem: <http://www.gatago.org/soc/culture/romanian/60027390.html> z dnia 18 września 2007 r.
- Fuduli K., *The Greek Social Security (Insurance) System*, 1997, dostęp pod adresem <http://www.mzes.uni-mannheim.de/eurodata/newsletter/no7/feature.html> z dnia 18 września 2007 r.
- Greek Parliament Passes New Bank Pension Funds Law*, "Global Pensions", 20.07.2005, dostęp pod adresem: <http://globalpensions.com/?id=me/17/news/27/36685/25/>.
- Greek Prime Minister Vows to Proceed with Reforms if Re-elected*, "Digital Journal", 09.09.2007, dostęp pod adresem: http://www.digitaljournal.com/article/225836/Greek_prime_minister_vows_to_proceed_with_reforms_if_re-elected.
- Holzmann R., MacKellar L., Rutkowski M., *Accelerating the European Pension Reform Agenda: Need, Progress, and Conceptual Underpinnings*, [w]: *Pension Reform in Europe: Process and Progress*, Holzmann R., Orenstein M., Rutkowski M. (ed.), The World Bank – Directions in Development, Washington (D.C.) 2003.
- Owczarek J., *System emerytalny w Grecji*, [w]: *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, Szumlicz T., Żukowski M. (red.), TWIGGER, Warszawa 2004.
- Papachristou H., *Greek Premier's Reduced Majority Complicates Pension Overhaul*, Bloomberg, 17.09.2007, dostęp pod adresem: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601085&sid=acJsPPwphDTk> z dnia 18 września 2007 r.
- Pension Reform in Europe: Process and Progress*, Holzmann R., Orenstein M., Rutkowski M. (ed.), The World Bank – Directions in Development, Washington (D.C.) 2003.
- Pensions 2007*, "The Economist", print edition, 23.08.2007, dostęp pod adresem: http://www.economist.com/displaystory.cfm?story_id=9688173.

¹³ W niektórych opracowaniach dotyczących stanu greckiego systemu emerytalnego określany jest jako „fiskalna bomba zegarowa” (ang. *fiscal time-bomb*) (Papachristou, 2007).

- Social Security Programs throughout the World: Europe*, Social Security Administration Office of Policy Office of Research, Evaluation, and Statistics, SSA Publication No. 13-11801, September 2006, Washington (D.C.).
- Synthesis Report on Adequate and Sustainable Pensions. Annex. Country Summaries*, Commission Staff Working Document, 2006, dostępny pod adresem: http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/docs/2006/sec_2006_304_annex_en.pdf.
- Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej*, Szumlicz T., Żukowski M. (red.), TWIGGER, Warszawa 2004.
- The Greek National Strategy Report on Pension*, Ministry of Employment and Social Protection – Ministry of Economy and Finance, 2005, dostęp pod adresem: http://ec.europa.eu/employment_social/social_protection/docs/2005/el_en.pdf.
- The Handbook of Western European Pension Politics*, Immergut E.M., Anderson K.M., Schulze I. (ed.), Oxford University Press, New York 2007.
- Triantafyllou P., *Greece: Political Competition in a Majoritarian System*, [w:] *The Handbook of Western European Pension Politics*, Immergut E.M., Anderson K.M., Schulze I. (ed.), Oxford University Press, New York 2007.
- Whitehouse E., *Pensions Panorama. Retirement-Income Systems in 53 Countries*, The World Bank, Washington (D.C.) 2007.
- Wielka Encyklopedia PWN, t.10, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- <http://www.go-online.gr/training/enot2/kef4/math2/html/3-3-2.html?PHPSESSID=a0ff3a388e-308d15> dostęp z dnia 16 września 2007 r.
- <http://www.ika.gr/en/english.doc> dostęp z dnia 16 września 2007 r.
- <http://www.ika.gr/gr/infopages/asf/pensions/ekas.cfm> dostęp z dnia 16 września 2007 r.
- <http://www.oga.gr/> dostęp z dnia 16 września 2007 r.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>, dostęp z dnia 11 września 2007 r.

Pension Systems in Europe. Case of Greece

Summary

The article presents an insight into the old age pension system in Greece. The introduction is followed by four topic paragraphs: 1. the general information about the country, 2. the historical development of its pension system, 3. the present situation, and 4. challenges and foreseen changes. There, the author's goal was to present both past and present solutions employed by the Greece's pension system, in search for ideas worth consideration in international comparisons. In the summary, the author highlights as a particular Greek approach, on the background of other countries, the fact of existing in the Greek reality The National Actuary.